

I den föregående artikeln kritiseras översättaren för att ha följt originalets språk alltför ordagrant. Den svenske författaren Carl-Göran Ekerwald tar här, med exempel ur klassisk litteratur, upp det motsatta problemet: översättare som på grund av fördomar eller falska hänsyn till läsarna omskriver originalets uttryck.

När jag försökte bilda mig och därför började läsa Homeros och Sofokles och Aiskylos så förvånade jag mig över språket i översättningarna. Man skrev "töva" i stället för "vänta". Man skrev "välva planer" i stället för "tänka". Det talades inte om "hustrur" men om "viv".

Jag trodde att detta ålderdomliga språk hade sin motsvarighet i de grekiska originalen. Först så småningom gick det upp för mig att det hela var ett påhitt av översättarna. De kände en sådan respekt för dessa mer än tvåtusenåriga texter att de beslöt att göra texten finare och märkvärdigare än den egentligen var. Deras högaktning gick för långt och ledde dem fel. En falsk antikuppfattning kom dem att ställa Iliaden på styltor.

Än i dag heter "goddag" på grekiska "chairete". Så skriver också Homeros. Men översättarna fann detta naturliga "goddag" vara alltför vulgärt och skrev "varen hälsade" — grammatiskt korrekt men stilmässigt tillgjort.

Kallade Homeros en kvinna för en mans "sängkamrat" ("alochos") — ett uttryck som är typiskt för Homeros realism och konkretion — så ändrade man det till det i våra dagar löjliga "viv".

När Homeros säger att Hekabe "lyfte fram ett bröst" för att ge Hektor di och locka honom bort från den förföljande Akilles, då heter det i översättningen att hon "blottade sin barm". Så lyckades man ge boudoirstämning åt ett i grunden bondskt epos.

När den förlupna flerbarnsmamman Helena lockas att gå till sängs med Paris accepterar hon uppgivet med orden "jag hynda". Översättarna skriver "jag skamliga varelse".

Hur skall man förklara sådana förvrängningar?

Översättarna har sökt anpassa texten efter en tänkt läsekrets som antogs ogilla alltför stor naturalism. Eller också är det översättarnas egna fördomar som spelar in.

Som läsare vill man gärna tro att partier i originaltexten som är alldeles speciellt anmärkningsvärda, blir översatta med särskild omsorg. Plötsligt bryter det fram ett ovanligt tänkesätt, en överraskande association, ett slags ljusschakt öppnar sig.

I Dantes Divina Commedia, Purg. 6:118, anropas Gud på följande sätt: "O sommo Giove che fosti in terra per noi crocifissi." Ordagrant — "O högste Jupiter som blev på jorden genom oss korsfäst...krucifixerad".

Man häpnar. Det är uppenbart att Dante förenar romarguden med de kristnas Gud. Jesus skulle alltså vara son till Jupiter.

Hur är det man säger? Än leva de gamle gudar.

Och man erinrar sig en etymologi som föreslagits till ordet Jupiter — "Jehupater", fader Jehova.

Går man nu till översättningarna visar det sig att Ingvar Björkesons som kom härom-

året kryper tätt intill originalet. Det är den högste Jupiter som anropas.

Men slår man upp i den klassiske Dante-översättaren Edvard Lidforss version känner man sig lurad. Vilseförd av tanken på en nordisk publik och ovillig att acceptera romargudens uppdykande i sammanhanget, översätter han Giove med "Allfader", på en gång alluderande på Oden själv och på den Allsmäktige.

Vilken förvirring i begreppen! Visserligen offerades också Oden på världsträdet, men asaläran är dock fjärran från florentinarens tanke och passar illa in i texten där Caesar och Justinianus är huvudpersoner.

Lidforss översättningsprincip i det här fallet kan sägas vara vitsens princip — vad Jupiter är för romarna och för Dante, det är Oden för nordborna. Att det råkar vara Dantes dikt vi läser bekymrar på den här punkten inte Lidforss.

Ibland uppfattar man översättaren som en överbeskyddande förmyndare. Han eller hon utgår ifrån att vår tids människor skulle vara annorlunda än folk för tvåtusen år sedan. Vi skulle vara mer civiliserade, mer ömtåliga.

Hur skall man annars förklara översättningen av Matteus 19:12 i The New English Bible — den kom 1961 och var beställd av

The Church of England. I originalet står det "andra kastrerade sig själva för Himmelrikets skull...seipos castraverunt...eunouchisan eautous...". Egentligen "evnuckiserade sig själva". Olaus Petri skriver också mycket riktigt "hafwa snöpt sigh". I den gamla bondevärlden visste man precis vad det var frågan om. Hingstar och tjurar kastrerades.

Den engelska texten återger orden "andra kastrerade sig själva" på följande sätt: "...there are others who have themselves renounced marriage ... andra som hava själva avstått från äktenskap...".

Här är det prydheten som våldfört sig på texten. Någon variant i den grekiska versionen som talar om äktenskap finns inte. Man har gjort en uppfinning för att skona folks öron. I onödan får man väl säga, för även i ett urbaniserat samhälle förekommer kastration — om inte annat så snöper man katten.

I samma stund översättaren står inför avsnitt som i olika avseenden — inte minst politiskt — kan te sig upprörande och rent skandalösa, hur viktigt är det inte att han eller hon då eftersträvar maximal trohet.

Kultur är själens odling. Plogbillen är vass. Den skär. Och i skönlitteraturen finns det som sårar.